

– Vi som jobber med barn og unge med atferdsproblemer, har altfor ensidig fokus på problemet, og for lite fokus på hvilken atferd vi ønsker oss i stedet. Det mener professor Terje Ogden, som er forskningsdirektør ved Atferdssenteret.

Sosial kompetanse sentralt i endringsarbeid med barn og unge

Ogden har i en årrekke arbeidet med barn og unge med ulike former for atferdsproblematikk, alt fra problemer på skolen, via vold, kriminalitet og rus.

– Når vi får kontroll på rusproblemene hos ungdom, kommer ofte den sosiale usikkerheten fram, sier Ogden. – Det er ikke tilfeldig at det er de sosialt usikre personene som må drikke seg til mot for å kunne fungere i sosiale sammenhenger. Derfor er det viktig å fokusere på hvordan vi kan gi barna en indre trygghet alt fra de er ganske små.

– **JEG HAR TRO PÅ Å JOBBE DIREKTE MED BARN**, altså å lære dem sosialt kompetent mestring av ulike situasjoner. Ungenes sosiale læringsarena

er mindre i dag enn for 20 år siden. Ungene vokser opp med færre søsken og mindre foreldrekontakt, og har dermed færre mennesker rundt seg som kan lære dem hvordan de skal omgås jevnaldrende og voksne. Blant annet handler det om hvordan de skal skaffe seg og holde på venner. Risikobarna som har en krevende atferd, blir ofte avvist sosialt i barnehage og på skole. Dermed blir barnehage og skole de viktigste arenaene for å jobbe med sosial kompetanse. Og da mener jeg virkelig å konkret praktisere sosiale ferdigheter. Jeg har liten tro på bare å fortelle barn hvordan de skal oppføre seg – man må ha direkte opplæring, for eksempel en time hver uke om empati, samarbeid og selvkontroll. Den sosiale kompetansen er like

viktig som selve skolemiljøet og den faglige ballasten elevene får med seg. Og her er det viktig at foreldrene er informerte og spiller på lag med skolen.

OGDEN ER OPPGITT OVER DAGENS SKOLEPOLITIKK.

– Da tidligere statsråd Øystein Djupedal tiltrådte, sa han at han ville markere et bredere læringsbegrep enn sin forgjenger og at det nå skulle bli mer fokus på sosial kompetanse i skolen. Tre måneder senere var dette endret til fokus på fag, fag og atter fag. Dette bli altfor ensidig etter min mening. Vi har mange uventede gevinster i vente ved å ta sosial kompetanse på alvor som et verktøy også for bedre læring. For barns sosiale kompetanse og lære-

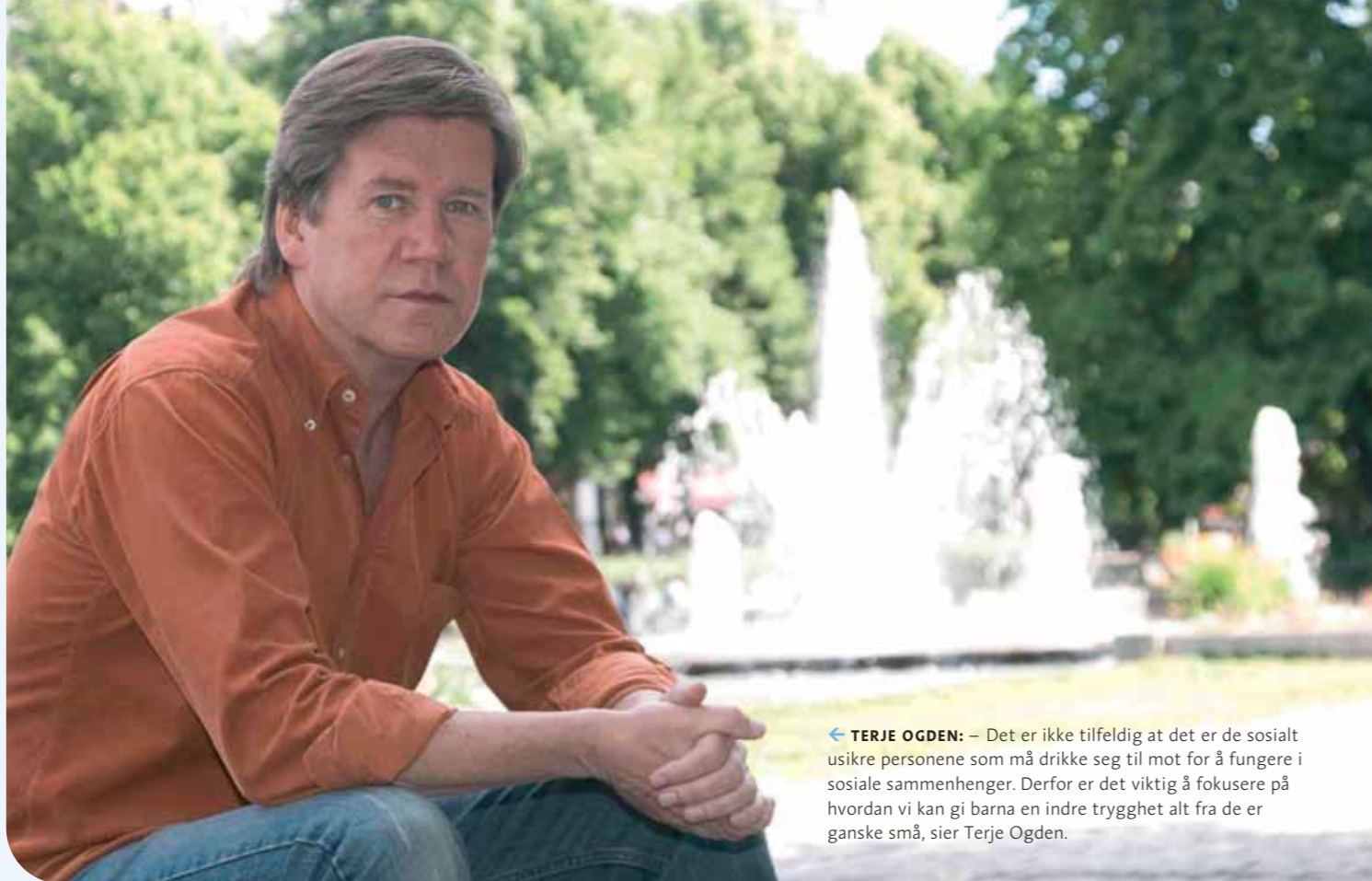
rens ledelseskompetanse virker sammen både når det gjelder læringsmiljøet og klasseroms-miljøet. Atferdsproblemene i norsk skole har skapt et marked for ulike typer programmer, som f.eks. «Steg for Steg», «Du og jeg og vi to», Webster Stratton-programmet, ART (Aggression Replacement Training) med flere. Dette er et positivt innslag i skolen, men samtidig litt merkelig, for det finnes jo ikke noe tilsvarende program for norsk, engelsk og matte. For meg synliggjør derfor disse programmene systemsvikten i norsk skole; at sosial læring ikke en del av lærerplanen, og derfor skapes det et marked for slike program. Men strengt tatt skulle det ikke være nødvendig. For sosial kompetanse er jo ikke noe hokus-pokus. Se bare på Stig skole i Oslo. Skolen har siden 1999 hatt sosial kompetanse som en integrert del av undervisningen. De startet med «Steg for steg», som er et undervisningsopplegg for å øke barns sosiale kompetanse. Steg for steg er et praktisk redskap for å:

- Sette følelser på dagsorden
- Øve systematisk på å løse problemer som kan oppstå når mennesker er sammen
- Lære metoder for å dempe ødeleggende aggresjon

Etter hvert har programmet blitt en integrert del av skolens læreplan. Som et oppslag i VG viste for kort tid siden, gjør barna på Stig skole gjør det veldig bra faglig. Og skolen har 60% fremmedspråklige elever. Det i seg selv skulle være et godt argument for at ved å styrke den sosiale kompetansen, øker man også kunnskapsnivået, rett og slett fordi læringsarenaen fungerer bedre.

TERJE OGDEN HAR SAMMEN MED SINE KOLLEGER

ved Atferdssenteret vært med på å implementere behandlingsprogrammet Multisystemisk Terapi, MST i Norge. MST er en familie- og nærmiljøbasert behandling for ungdom i alderen 12–18 år som har alvorlige atferdsproblemer. Det kan dreie seg om ungdom som er voldelige eller aggressive, som har problemer på skolen, som ruser seg, eller som har venner som har uheldig innflytelse på dem. ▶

← **TERJE OGDEN:** – Det er ikke tilfeldig at det er de sosialt usikre personene som må drikke seg til mot for å fungere i sosiale sammenhenger. Derfor er det viktig å fokusere på hvordan vi kan gi barna en indre trygghet alt fra de er ganske små, sier Terje Ogden.

Fakta → Terje Ogden

- Terje Ogden er forskningsdirektør ved Atferdssenteret-Unirand og professor II ved Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo.
- Han er pedagog, har tidligere vært leder av Barnevernets Utviklingssenter, og arbeidet ved Psykologisk fakultet, Universitetet i Bergen.
- Hans forskningsaktivitet har vært knyttet til forebygging og behandling av atferdsproblemer hos barn og unge, og han har skrevet flere bøker om skole, sosial kompetanse, sosiale nettverk og økologi.

– I tillegg til MST trenger vi flere rusbehandlingsprogram for ungdom som er i «ta av-fasen» i forhold til rus. Jeg skulle ønske vi hadde et tilsvarende senter som Atferdssenteret som var ansvarlig for utvikling og implementering av metoder for rusbehandling på nasjonalt nivå. Her har jeg store forventninger til det nye senteret for klinisk rusforskning: SERAF tilknyttet Universitetet i Oslo. Det hadde vært så faglig tilfredsstillende dersom vi hadde hatt to slike fagmiljøer som jobbet med å fremskaffe og implementere evidensbaserte behandlingsmetoder. Det er vanskelig både å skaffe seg oversikt over hvem som driver rusbehandling av ungdom i Norge, og det er vanskelig å orientere seg om hvilke behandlingsmetoder og -strategier som er i bruk. Det gjelder særlig de polikliniske behandlingstilbudet. For utenforstående er det svært vanskelig å få vite hva innholdet i behandlingen består av, og resultatene av behandlingen er det få som kan si noe om.

– Mener du dermed at russektoren jobber litt etter tilfeldighetsprinsippet?

– Tja, det er litt vanskelig å få tak i hvilke prinsipper som egentlig ligger til grunn for valg av ulike typer rusbehandling. Jeg mener at for å kvalitetssikre behandling, er blant annet grundig opplæring, kontroll av behandlingsintegritet og sertifisering av terapeutene veien å gå. I MST består kvalitetskontrollen blant annet av regelmessige tilbakemeldinger fra familiene om behandlingens innhold. På Atferdssenteret har vi for eksempel sertifisert 208 terapeuter over hele landet som etter 1,5 års opplæring jobber med Parent Management Training – Oregon (PMTO). Målgruppen her er familier med barn mellom 3 og 12 år med alvorlige atferdsproblemer, der samhandlingsmønster mellom foreldre og barn kjennetegnes av gjensidig negativitet som har vedvart minimum et halvt år. Målet med behandlingen er at barnet og foreldre kan gjenopprette en positiv relasjon slik at opposisjonell atferd brytes og positiv utvikling fremmes. Slik tenker jeg at russektoren også burde bygges opp. Sertifisering og andre former for kvalitetssikring er ressurskrevende, men det er eneste måten å heve kvaliteten på, understreker professor Terje Ogden.

Fakta →

Atferdssenteret

ATFERDSSENTERET – NORSK SENTER FOR STUDIER AV PROBLEM-ATFERD OG INNOVATIV PRAKSIS AS (The Norwegian Center for Child Behavioral Development), skal drive forskning, implementering, opplæring og videreutvikling av nye metoder i arbeidet med alvorlige atferdsproblemer, tiltaksforskning knyttet til evaluering og utvikling av nye metoder og forskning om utbredelse og utvikling av atferdsproblemer blant barn og unge.

SENTERET SKAL GJENNOM SIN VIRKSOMHET BIDRA TIL at barn og unge med alvorlige atferdsproblemer, og deres familier og skoler får hjelp som er forskningsbasert, relevant, individuelt tilpasset og resultateffektiv i forhold til dagens kunnskapsnivå.

Senteret deltar i internasjonalt samarbeid, og har et nasjonalt nettverksansvar for forskere og miljøer som arbeider med forskning og kompetanseutvikling i arbeidet med atferdsvansker hos barn og unge, og skal styrke forbindelsen mellom forskning og praksis

ATFERDSSENTERETS UTVIKLINGS- AVDELINGER for barn og unge skal utprøve, utvikle og implementere evidensstøttede metoder og program. Målet er forebygging og behandling i familier med barn og ungdom som har alvorlige atferdsproblemer.

Atferdssenteret implementerer for tiden programmene/metodene:

- Parent Management Training – Oregon (PMTO)
- Multisystemisk terapi (MST)
- Positiv atferd, støttende læringsmiljø og samhandling (PALS)
- Funksjonell familierterapi (FFT)

Atferdssenteret er også i ferd med å utprøve:

- Multidimensional Treatment Foster Care (MTFC)
- Tidlig innsats for barn i risiko (TIBIR)

Fakta →

Sosial kompetanse

VED Å ØKE MENNESKERS SOSIALE KOMPETANSE er det mulig å oppnå et miljø der vi tar hensyn til hverandre og løser problemer uten bruk av aggresjon og vold som går ut over både en selv og andre. Sosial kompetanse handler om å mestre samspill med andre, og dette inkluderer både verbal og non-verbal atferd. Sosial kompetanse omfatter:

- Empati (leve seg inn i og vise omtanke for andre menneskers følelser)
- Selvkontroll (regulere følelser, vente på tur, inngå kompromiss, bli enig)
- Selvhevdelse (presentere seg, kunne si sin mening)
- Samarbeid (dele, hjelpe, følge felles regler)
- Ansvarlighet (holde avtaler og forpliktelser – vise respekt for eiendeler og arbeid)

SKOLEN ER DEN FREMSTE ARENAEN for sosialisering av barn i skolealder:

- De er på skolen den største delen av den tiden de er våkne i løpet av en uke.
- Det er på skolen de treffer stabile voksne som de har et forhold til over tid – ofte flere år.

PÅ SKOLEN MÅ DE OMGÅS ANDRE MENNESKER enten de liker dem og kommer lett overens med dem eller ikke.

→ Sosial læring kan ikke tas ut av skolesituasjonen og henvises kun til andre arenaer, for eksempel hjemmene. Også i arbeidet med fag foregår det læring på det sosiale plan og elevene må bruke sine sosiale ferdigheter for på oppnå resultater.

→ Mer informasjon

- Du finner mer informasjon på:
www.atferdssenteret.no
www.ogden.no
www.stig.gs.oslo.no/sfs.php